

โครงการรื้อฟื้นพัฒนาตามพระราชดำริ

ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2538 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรบ่อเกลือสินเธาว์ ณ บ้านบ่อหลวง อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ซึ่งในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้น พระองค์ทรงตระหนักถึงสภาพป่าที่เสื่อมโทรมและถูกทำลายอย่างรวดเร็ว และยังเป็นพื้นที่ต้นน้ำน่าน ประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนทำให้ราษฎรขาดโอกาสทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม พระองค์ จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง ในทั้งสองอำเภอ และทรงขยายงานพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือครอบครัวของเด็กต่อไปอีกด้วย ดังนั้นในเวลาต่อมางานโครงการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ทั้งสองอำเภอดังกล่าว จึงมีชื่อเรียกรวมกันว่า “โครงการรื้อฟื้นพัฒนาตามพระราชดำริ ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี” ซึ่งครอบคลุมงานพัฒนา ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียนประถมศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” โดยมีพระราชดำริเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารไว้อย่างต่อเนื่อง คือ ส่งเสริมให้เด็กมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการเต็มศักยภาพ มีสุขภาพแข็งแรง สามารถอ่านออกเขียนได้ พร้อมกับเด็กมีความรู้พื้นฐานอย่างเพียงพอ สามารถพึ่งตนเองได้ และยังสามารถเรียนต่อในชั้นสูงต่อไปได้ตามศักยภาพของแต่ละคนด้วย

2. การพัฒนาอาชีพเสริม มีพระราชดำริส่งเสริมให้ราษฎรมีอาชีพเสริม เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวเพื่อนำไปจุนเจือสมาชิกของครอบครัวโดยเฉพาะเด็กนักเรียน

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภูฟ้า” ขึ้น ที่ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2542 โดยมีพระราชประสงค์เพื่อให้เป็น

(1) ห้องเรียนและพิพิธภัณฑ์สำหรับเด็ก โดยเด็กสามารถมาศึกษาค้นคว้า ทำโครงการงานต่างๆ รวมทั้งเป็นที่เรียนวิทยาศาสตร์

(2) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสำหรับประชาชน โดยศูนย์ดำเนินการศึกษาทดลอง เมื่อได้ผลสำเร็จแล้ว จึงถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชน เพื่อไม่ให้ประชาชนต้องรับความเสี่ยงต่อการลงทุนแล้วไม่ประสบความสำเร็จ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยที่ทรงเห็นว่าราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้มีวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ รวมทั้งภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตน จึงมีพระราชดำริให้มีการศึกษาค้นคว้าและอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าเหล่านี้ให้ดำรงสืบต่อไป และป้องกันมิให้วัฒนธรรมของท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการพัฒนาด้านอื่นๆ โดยได้กำหนดแนวทางหลักในการพัฒนาออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”
2. การพัฒนาศูนย์ศึกษาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ที่สอดคล้องกับ
ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน
กปร.) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการสนองพระราชดำริกำหนดกรอบพื้นที่เป้าหมาย ดังนี้

(1) พื้นที่ทรงงาน ได้แก่พื้นที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา เนื้อที่ 1,800 ไร่ อันเป็นที่ตั้งของโครงการ
ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี อำเภอเบะเกลือ จังหวัดน่าน

- พื้นที่ 600 ไร่ เป็นพื้นที่ทรงงาน แปลงสภาพด้านการเกษตร และอาคารฝึกอบรม

- พื้นที่ 1,200 ไร่ เป็นพื้นที่จัดสรรให้เกษตรกรทำการเกษตร จำนวน 127 ราย

(2) พื้นที่ขยายผล ได้แก่

- แปลงเกษตรกรต้นแบบ 22 ราย ของโครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ในพื้นที่ 6 หมู่บ้าน ได้แก่บ้านนาออก บ้านท่าทางหลวง บ้านผาสุข บ้านสบมาง บ้านห้วยล้อม
และบ้านห้วยลอย ตำบลภูฟ้า อำเภอเบะเกลือ จังหวัดน่าน

- พื้นที่ที่มีพระราชดำริให้ดำเนินการ บ้านสบปิ่น ตำบลห้วยโก๋น และบ้านห้วยกานต์
(บ้านง่อมเปา หมู่ที่ 1) ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

ผลลัพธ์การดำเนินงานในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์จากการมีส่วนร่วม
ในการอนุรักษ์ ดูแลรักษาจากชุมชนตำบลภูฟ้า จำนวน 3,950 ไร่ กลุ่ม/ชุมชนมีความตระหนักในการอนุรักษ์
ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มเพาะซาก้าไม้ท้องถิ่น ไม้หายาก
กลุ่มอาสาสมัครจัดการไฟฟ้าโดยชุมชน ทั้งในพื้นที่ทรงงานและขยายผล นอกจากนี้ยังสร้างความมั่นคง
ด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนด้วยการขยายผลการปลูกป่าในรูปแบบ ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง
และสร้างป่า สร้างรายได้

2. ด้านสังคมและการศึกษา มีการส่งเสริมการจัดการศึกษา ขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งใน
และนอกระบบ พร้อมทั้งขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร เพื่อแก้ไขปัญหาการ
ขาดแคลนโภชนาการ และจัดบริการด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐานแก่ชุมชน นอกจากนี้ ศึกษา รวบรวมภูมิปัญญา
ท้องถิ่นด้านการแพทย์ (หมอพื้นบ้าน) เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และสืบทอดวัฒนธรรมบวรวิถีชีวิตชนเผ่า
และภูมิสังคมดั้งเดิม ให้คงอยู่และสืบต่อไปในอนาคต

3. ด้านการเกษตร ในพื้นที่ทรงงานมีการบำรุง รักษา แหล่งเรียนรู้ โครงสร้างพื้นฐาน และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทั้งระบบ และนำผลสำเร็จที่เกิดขึ้นเป็นองค์ความรู้ไปขยายผลให้กับเกษตรกรที่อยู่ในโครงการ ในส่วนของพื้นที่ขยายผลจะนำผลสำเร็จจากพื้นที่ทรงงานขยายผลสู่การพัฒนาในเชิงพื้นที่ต่อยอดความสำเร็จจากพื้นที่ทรงงานสู่เกษตรกร/พื้นที่ขยายผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลการจากการขับเคลื่อนงานด้านเกษตรที่ผ่านมามีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 177 ราย มีรายได้ทั้งหมดเพิ่มขึ้นจาก 2,381,112 บาท/ปี เป็น 3,056,960 บาท/ปี คิดเป็น ร้อยละ 67.23 โดยมีรูปแบบ “เกษตรกรต้นแบบสู่การขยายผลต้นแบบชุมชน ตำบลภูฟ้า” ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในการพัฒนาแปลงของตนเอง ซึ่งมีต้นแบบการพัฒนาภายใต้กระบวนการดังกล่าว จำนวน 2 ราย ได้แก่

1) นายพิทักษ์ สิริวัฒนการุณย์ เกษตรกรพื้นที่ขยายผล บ้านห่างทางหลวง หมู่ที่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ ต้นแบบ : แปลงเกษตรกรมีความหลากหลาย ของพืชพันธุ์ไม้ป่า ไม้เศรษฐกิจ ไม้ 4 ชั้นเรือนยอด (สร้างป่า สร้างรายได้) สร้างรายได้จากแปลง 30,000 บาท/ปี จากผลผลิตกาแฟ (กะลา/แปรรูป) ขมิ้น กล้วย เมียง ผึ้ง จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ แปลงกาแฟโรบัสต้า แหล่งเรียนรู้โครงการสร้างป่า-สร้างรายได้ (ไม้ป่า พืชสมุนไพร ไม้ผลเศรษฐกิจ)

2) นางสาวเปรมธิดา พรรณรงค์ เกษตรกรพื้นที่ขยายผล บ้านห้วยลอย หมู่ที่ 6 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ ต้นแบบ : แปลงเกษตรกรรุ่นใหม่ (New Gen) สร้างรายได้จากแปลง 50,000 บาท/ปี จากผลผลิตปศุสัตว์ (แพะ) และประมง (กบ) จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งผลิตพันธุ์สัตว์ด้านปศุสัตว์(แพะ) และประมง (กบ)

4. ด้านการบริหารจัดการโครงการ ขับเคลื่อนผ่านกลไกคณะทำงานต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ของโครงการ ฯ พร้อมทั้งบริหารจัดการโครงการอย่างเป็นระบบ และนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการวางแผน ออกแบบ การพัฒนาร่วมกันทั้งชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ ได้เพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการข้อมูลในรูปแบบ Digital Platform บน Application และ Platform ของ PHUFA Digital Platform เพื่อจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่และระบบประมวลผลเพื่อการตัดสินใจของผู้ปฏิบัติ และผู้บริหารโครงการ

การดำเนินการแผนปฏิบัติการภายใต้แผนแม่บทโครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) มุ่งหมายให้โครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฯ มีลักษณะการดำเนินงานที่ขยายผลความสำเร็จสู่พื้นที่อื่น ๆ ในโครงการ ฯ ให้เกิดความยั่งยืน ส่งผลให้ราษฎรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เสมือนศูนย์การศึกษาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในการพัฒนาอาชีพ การศึกษา และสาธารณสุขให้ราษฎรมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้พระราชทานไว้